

Dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas*

Dr. sc. Zoran Burić**

Dr. sc. Marin Bonačić***

NEKA PITANJA USKLAĐENOSTI HRVATSKOGA KAZNENOG PROCESNOG PRAVA S DIREKTIVAMA O PRAVIMA OBRANE – ANALIZA SUDSKE PRAKSE

U radu se analiziraju rezultati implementacije u hrvatsko kazneno procesno pravo triju direktiva o pravima obrane – Direktive o pravu na informiranje, Direktive o pravu na pristup odvjetniku i Direktive o pravu na tumačenje i prevođenje. Za razliku od nekih ranijih istraživanja, koja su bila usmjerena prvenstveno na normativni okvir, ovo istraživanje usredotočeno je na sudsku praksu, a provedeno je pretraživanjem online-baze Vrhovnog suda Republike Hrvatske. Odabir odluka koje se analiziraju determiniran je nastojanjem da se pronađu odgovori na određena pitanja koja su se tijekom implementacijskog procesa pokazala spornima i o kojima se raspravljalo u domaćoj stručnoj javnosti. Problematika koja se razmatra u radu podijeljena je u dvije cjeline: a) pitanja koja se odnose na pravo na informiranje i na branitelja u sudskoj praksi, koja su dodatno podijeljena na ona koja se odnose prvenstveno na postupanje policije, ona koja se odnose prvenstveno na postupanje državnog odvjetništva i ostala pitanja, te b) pitanja koja se odnose na pravo na tumačenje i prevođenje. S obzirom na analiziranu problematiku na temelju prijašnjih istraživanja moguće je zaključiti da je hrvatski normativni okvir usklađen s razmatranim direktivama o pravima obrane, no da se u praksi javljaju pitanja koja zahtijevaju adekvatne i argumentirane odgovore da bi se isti zaključak odnosio na hrvatsko kazneno procesno pravo u cjelini – i zakonodavstvo i praksu. Neke od tih odgovora nudi i ovaj rad.

Ključne riječi: prava obrane, pravo na informiranje, pravo na branitelja, pravo na tumačenje, pravo na prevođenje, osumnjičenik

* Dr. sc. Elizabeta Ivičević Karas, redovita profesorica na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

** Dr. sc. Zoran Burić, docent na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

*** Dr. sc. Marin Bonačić, docent na Katedri za kazneno procesno pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

1. UVOD

Gotovo godinu dana nakon zadnje novele Zakona o kaznenom postupku¹ iz prosinca 2019. godine, kojom je transponirana Direktiva o pravu na besplatnu pravnu pomoć kao posljednja od četiri direktive o minimalnim pravima obrane, prema ocjeni autora ovoga članka, pravo je vrijeme da se pokušaju analizirati određeni rezultati implementacije. Za razliku od dosadašnjih istraživanja, koja su bila usmjerena prvenstveno na normativni okvir, a na koja će se autori referirati na odgovarajućim mjestima u tekstu, ovo istraživanje usredotočeno je na sudsku praksu.

Istraživanje je provedeno pretraživanjem *online*-baze sudske prakse Vrhovnog suda Republike Hrvatske,² a odabir odluka koje se analiziraju bio je determiniran nastojanjem da se pronađu odgovori na određena pitanja koja su se tijekom implementacijskog procesa pokazala spornima i o kojima se raspravljalo u domaćoj stručnoj javnosti. Tako se u analiziranim odlukama razmatraju pitanja vezana uz primjenu prava zajamčenih Direktivom 2012/13/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. svibnja 2012. o pravu na informiranje u kaznenom postupku³ (Direktiva o pravu na informiranje) te Direktivom 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhiđenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima⁴ (Direktiva o pravu na pristup odvjetniku), koja se odnose na: stjecanje statusa osumnjičenika i problematiku mogućeg miješanja procesnih uloga (građanina kao presumptivnog svjedoka i osumnjičenika, odnosno svjedoka i okrivljenika); problematiku mogućeg neformalnog ispitivanja, pa i pritisaka prije provođenja dokazne radnje ispitivanja osumnjičenika od strane policije; ulogu branitelja pri poduzimanju dokaznih radnji ispitivanja i prepoznavanja osumnjičenika od strane policije te eventualnu potrebu ponovnog ispitivanja od strane državnog odvjetnika osumnjičenika kojeg je policija već ispitala. Razmatraju se i pitanja

¹ Zakon o kaznenom postupku, Narodne novine 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19.

² Baza je dostupna na sljedećoj poveznici: <https://sudskapraksa.csp.vsrh.hr/search> (zadnji put pristupljeno 9. studenog 2020.).

³ Službeni list Europske unije, L 142/1, 1. 6. 2012., str. 48-57. Iscrpno o odredbama ove Direktive, uz upućivanje na praksu Europskog suda za ljudska prava, te o transponiranju u hrvatski pravni sustav v. kod Ivičević Karas, E.; Burić, Z.; Bonačić, M., *Unapređenje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku: Pogled kroz prizmu europskih pravnih standarda*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 1(2016), str. 24–36.

⁴ Službeni list Europske unije, L 249/1-12, 6. 11. 2013. Iscrpno o odredbama ove Direktive, uz upućivanje na praksu Europskog suda za ljudska prava, te o transponiranju u hrvatski pravni sustav v. kod Ivičević Karas, Burić, Bonačić, *op. cit.* bilj. 3, str. 39–54.

vezana uz primjenu prava iz Direktive 2010/64/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 20. listopada 2010. o pravu na tumačenje i prevođenje u kaznenim postupcima⁵ (Direktiva o pravu na tumačenje i prevođenje) koja se odnose na pitanje kada okrivljenik ima pravo na tumačenje i prevođenje, odnosno kako se utvrđuje da ne govori i ne razumije jezik kaznenog postupka, te korištenje *ad hoc* tumača. Uz navedena, u radu se razmatraju još neka važna pitanja koja su se javila u praksi (ostala pitanja). Sve razmatrane odluke donesene su u vremenskom razdoblju od isteka roka za transponiranje pojedine direktive u hrvatski pravni sustav do studenoga 2020. (najranija je odluka iz travnja 2015., a najkasnija iz svibnja 2020.). U svim slučajevima radi se o odlukama Vrhovnog suda RH te se u pravilu radi o drugostupanjskim odlukama povodom žalbe (presudama i rješenjima), ali u nekoliko slučajeva i o odlukama o izvanrednim pravnim lijekovima. U odnosu na Direktivu 2016/1919/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. listopada 2016. o pravnoj pomoći za osumnjičenike i okrivljenike u kaznenom postupku i za tražene osobe u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga⁶ na spomenutom portalu nije pronađena nijedna odluka, vjerojatno zbog relativno kratkog vremenskog razdoblja od njezina transponiranja u ZKP.

Valja istaknuti da Direktiva 2016/343/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 9. ožujka 2016. o jačanju određenih vidova pretpostavke nedužnosti i prava sudjelovati na raspravi u kaznenom postupku⁷ nije obuhvaćena ovim istraživanjem budući da, osim pojedinih aspekata prava obrane, obuhvaća širu materiju jamstava pravičnog postupka, koju ne bi bilo moguće obuhvatiti u radu unaprijed ograničenoga opsega poput ovoga. Zbog specifičnosti materije koju regulira istraživanjem nije obuhvaćena ni Direktiva 2016/800/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 11. svibnja 2016. o postupovnim jamstvima za djecu koja su osumnjičeni ili optuženi u kaznenim postupcima.⁸

Cjelokupna problematika koja će se razmatrati u nastavku rada podijeljena je u dvije cjeline: a) pitanja koja se odnose na pravo na informiranje i na branitelja u sudskoj praksi, koja su dodatno podijeljena na ona koja se odnose prvenstveno na postupanje policije, ona koja se odnose prvenstveno na postupanje državnog odvjetništva i ostala pitanja, te b) pitanja koja se odnose na pravo na tumačenje i prevođenje.

⁵ Službeni list Europske unije, L 280, 26. 10. 2010. Iscrpno o odredbama ove Direktive, uz upućivanje na praksu Europskog suda za ljudska prava, te o transponiranju u hrvatski pravni sustav v. kod Ivičević Karas, Burić, Bonačić, *op. cit.* bilj. 3, str. 16–23.

⁶ Službeni list Europske unije, L 297, 4. 11. 2016.

⁷ Službeni list Europske unije, L 65, 11. 3. 2016.

⁸ Službeni list Europske unije, L 132, 21. 5. 2016.

2. PRAVO NA INFORMIRANJE I PRAVO NA BRANITELJA U SUDSKOJ PRAKSI

2.1. Pitanja koja se odnose prvenstveno na postupanje policije

2.1.1. *Trenutak u kojem osoba stječe status osumnjičenika*

Prva odluka koja se analizira jest rješenje Vrhovnog suda Republike Hrvatske I Kž 161/2019-4.⁹ U njemu je odbijena žalba na prvostupanjsko rješenje Županijskog suda u Splitu kojim je taj sud odbio prijedlog okrivljenika za izdvajanjem određenih dokaza iz spisa predmeta zbog njihove navodne nezakonitosti. Prema tvrdnjama obrane nezakonitost pribavljenih dokaza temeljila se na okolnosti da osumnjičenik u kontekstu postupanja policije prema njemu nije pravovremeno obaviješten o svojim pravima i o optužbi koju je policija imala protiv njega. Nesporno je da je policija pristupila podnositelju žalbe te da ga je legitimirala i započela razgovor s njime, tijekom kojeg je podnositelj žalbe kazao policiji da na udaljenom mjestu u grmlju posjeduje određenu količinu droge te je policijskim službenicima dobrovoljno predao drogu koju je imao kod sebe, nakon čega je uhićen zbog sumnje da je počinio kazneno djelo iz čl. 190. st. 2. KZ/11 (neovlaštena proizvodnja i promet drogama). Sporno je u kojem je trenutku podnositelj žalbe stekao status osumnjičenika. Je li taj trenutak nastupio već kada je podnositelj žalbe policijskim službenicima izjavio da na udaljenom mjestu u grmlju posjeduje određenu količinu droge ili je taj trenutak nastupio tek nakon što je podnositelj žalbe drogu koju je imao kod sebe dobrovoljno predao policiji? Prvostupanjski sud, a i Vrhovni sud, prihvatili su stajalište da je podnositelj žalbe stekao status osumnjičenika tek nakon dobrovoljne predaje droge koju je imao u svom posjedu, nakon čega je uhićen i, sukladno zakonu, obaviješten o svojim pravima kao osoba kojoj je oduzeta sloboda.

Sukladno čl. 2. st. 1. Direktive o pravu na informiranje ona se primjenjuje „od trenutka kada nadležna tijela država članica obavijeste osobe da su osumnjičene ili okrivljene za počinjenje kaznenog djela“. Recital 19 dodatno razrađuje tu odredbu upućujući da, „[k]ako bi se omogućilo praktično i djelotvorno ostvarivanje tih prava, informacije bi tijekom postupka trebalo pružiti žurno, a najkasnije prije prvog službenog saslušanja osumnjičenika ili okrivljenika od strane policije ili od strane drugog nadležnog tijela“. U hrvatskom pravu osoba stječe status osumnjičenika od trenutka kada se u odnosu na nju kod nadležnih tijela (policije ili državnog odvjetništva) ustanovi postojanje osnova sumnje da je počinila kazneno djelo te ta nadležna tijela započnu s poduzimanjem radnji

⁹ VSRH, I Kž 161/2019-4, od 16. travnja 2019.

radi razjašnjenja te sumnje.¹⁰ U trenutku kada se u odnosu na određenu osobu pojave osnove sumnje da je počinila kazneno djelo, a policija i državno odvjetništvo prema njoj poduzimaju radnje radi razjašnjenja te sumnje, poduzimanje tih radnji moguće je jedino uz prethodno obavještanje te osobe o njezinim pravima i o optužbi koju nadležna tijela imaju protiv nje. To vrijedi ne samo za radnju ispitivanja od strane policije već i za druge radnje koje policija ili državno odvjetništvo poduzimaju prema osumnjičeniku radi razjašnjenja okolnosti sumnje da je ta osoba počinila kazneno djelo.

U kojem je trenutku podnositelj žalbe stekao status osumnjičenika? Je li izjava podnositelja žalbe koju je dao policijskim službenicima i u kojoj je ustvrdio da na udaljenom mjestu u grmlju ima drogu bila dovoljna da osoba stekne status osumnjičenika? Jesu li tom izjavom stvorene osnove sumnje da je podnositelj žalbe počinio kazneno djelo? U sudskoj se praksi osnove sumnje definiraju kao „prvi i najniži stupanj vjerojatnosti da bi moglo biti počinjeno kazneno djelo“¹¹ te se inzistira na tome da „razlozi za postojanje osnova sumnje moraju biti konkretizirani na način da je vidljivo iz kojih činjenica ili okolnosti ta sumnja proizlazi“.¹² Da bismo u konkretnoj situaciji procijenili jesu li izjavom stvorene osnove sumnje, moramo prije svega poći od konteksta u kojem je izjava dana te od procjene vjerodostojnosti dane izjave. U odnosu na kontekst izjava je dana nakon što su policijski službenici pristupili podnositelju žalbe, legitimirali ga te započeli s njim razgovor u vezi s eventualnim posjedovanjem opojne droge. Iz odluke Vrhovnog suda nisu vidljivi daljnji detalji, ali razumno se može pretpostaviti da se policijska djelatnost događala na mjestu za koje su policijski službenici procijenili da na njemu dolazi do počinjenja takve vrste kaznenih djela i u odnosu na osobu koja spada u krug potencijalnih počinitelja takvih kaznenih djela. Ako uz tu prihvatimo i pretpostavku da policijski službenici izjavu podnositelja žalbe nisu imali razloga smatrati nevjerodostojnom, uvjerljivim se čini prihvatiti zaključak da je podnositelj žalbe već u trenutku davanja samoinkriminirajuće izjave stekao status osumnjičenika. To ujedno znači da je za policijske službenike koji su radi razjašnjenja te sumnje htjeli prema podnositelju žalbe poduzimati daljnje radnje nastala obveza obavještanja osumnjičenika o njegovim pravima i o optužbi koju policija ima

¹⁰ Čl. 202. st. 2. toč. 1. ZKP-a definira osumnjičenika kao osobu „u odnosu na koju postoje osnove sumnje da je počinila kazneno djelo i protiv koje policija ili državno odvjetništvo poduzimaju radnje radi razjašnjenja te sumnje“. O pojmu osumnjičenika u materijalnom smislu v. detaljno kod Ivičević Karas, E., *Pomicanje granica prava na branitelja pod utjecajem europskog kaznenog prava*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 2(2015), str. 364–366.

¹¹ VSRH, I Kž 328/07, od 9. rujna 2008., citirano prema Burić, Z.; Karas, Ž., *Prilog raspravi o dvojbama vezanim uz novu definiciju osumnjičenika i radnju njegova ispitivanja*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 2(2017), str. 474.

¹² VSRH, I Kž-Us 26/2017-5, od 4. svibnja 2017., citirano prema Burić, Karas, *op. cit.* bilj. 11, str. 474.

protiv njega. U konkretnom slučaju to znači da su policijski službenici, prije nego što su ga pozvali na dobrovoljnu predaju droge koju je imao kod sebe u posjedu, trebali podnositelja žalbe obavijestiti i o njegovim pravima i o optužbi koju imaju protiv njega.

Ima li činjenica da su policijski službenici propustili osumnjičenika pravovremeno obavijestiti o njegovim pravima i o optužbi utjecaja na zakonitost dokaza koji su pribavljeni nakon tog propusta? Prije svega treba razmotriti predstavlja li pozivanje osumnjičenika na dobrovoljnu predaju predmeta radnju ispitivanja. Ako se radi o radnji ispitivanja koja je obavljena bez prethodne obavijesti osumnjičenika o njegovim pravima i izvan forme propisane čl. 208.a ZKP-a, svi bi dokazi koji bi proizašli iz te radnje, pa i droga koju je osumnjičenik dobrovoljno predao, bili nezakoniti dokazi. Međutim ako se ne radi o radnji ispitivanja, ne postoji *ex lege* propisana nezakonitost dokaza. U potonjem slučaju može se raditi o *ex iudicio* nezakonitom dokazu iz čl. 10. st. 2. toč. 2. ZKP-a, odnosno onom koji je pribavljen povredom prava obrane. S obzirom na kontekst u kojem se događa, čini se da treba prihvatiti i da poziv na dobrovoljnu predaju predmeta u konkretnom slučaju predstavlja radnju ispitivanja.¹³ Nastavljanje razgovora s podnositeljem žalbe, nakon što je stekao status osumnjičenika, a pri tom je taj razgovor usmjeren na razjašnjenje okolnosti počinjenja kaznenog djela za koje je osoba osumnjičena, predstavlja radnju ispitivanja. Međutim čak i ako prihvatimo da se ne radi o ispitivanju, valja zaključiti da poziv na dobrovoljnu predaju predmeta koji je uslijedio nakon što je osoba stekla status osumnjičenika, a da nakon tog trenutka nije obaviještena o svojim pravima i o optužbi, predstavlja povredu prava obrane te bi na taj način pribavljeni predmeti mogli predstavljati nezakonite dokaze iz čl. 10. st. 2. toč. 2. ZKP-a.

2.1.2. Miješanje procesnih uloga osumnjičenika i presumptivnog svjedoka (građanina)

U predmetu *I Kž-Us 117/2019-4* obrana je u žalbi tvrdila da je osumnjičenik, bez prethodno uručenog poziva, na ispitivanje u policiju doveden “u civilnom automobilu, od civilne osobe koja se prethodno nije legitimirala”, te je prije dolaska branitelja u policijske prostorije prisiljavan na priznanje te “cjelodnevno ispitivan i instruiran”, pa je “zbog svega nezakonitog što je prethodilo legalnom ispitivanju i snimanju” i iskaz osumnjičenika koji je kasnije bio dan sukladno ZKP-u očigledno pribavljen nezakonito.¹⁴ Prigovor obrane

¹³ O problemima vezanim uz definiranje radnje ispitivanja, posebno kada se radi o neplaniranoj terenskoj aktivnosti policije, v. *ibid.*, str. 461–472.

¹⁴ VSRH, I Kž-Us 117/2019-4, od 29. studenog 2019.

koji se odnosi na navodnu prisilu prema osumnjičeniku prije formalnog ispitivanja razmotrit će se u nastavku rada (*infra* 2.3.).

U odnosu na prigovor obrane koji se tiče načina pozivanja i dolaska žalitelja u policijsku postaju Vrhovni je sud konstatirao da nije sporno da je osumnjičenik, sada okrivljenik, u policijsku postaju došao određenog dana u svojstvu građanina radi prikupljanja obavijesti te da je, nakon što su se tijekom obavijesnih razgovora pojavile osnove sumnje da je on počinitelj kaznenog djela davanja mita, primio pouku o pravima, što je i potvrdio svojim potpisom. Prigovore u odnosu na postupanje djelatnika policije s obzirom na način pozivanja i dolaska osumnjičenika u policijsku postaju Vrhovni je sud odbio s obrazloženjem da je USKOK proveo izvide, temeljem kojih je sastavljeno posebno izvješće s priloženim službenim zabilješkama, izlistom ulazno-izlaznih poziva s mobitela okrivljenika te s podacima o ulasku osoba u policijsku postaju, kao i s izvješćem o postupanju policije od uhićenja do puštanja okrivljenika na slobodu. Vrhovni je sud utvrdio da su izjave okrivljenika u suprotnosti s izjavama policijskih djelatnika i s podacima s izlista ulazno-izlaznih poziva s njegova mobitela, iz kojih je bio vidljiv slijed njegove komunikacije s policijskim službenicima, kao i lokacija njihovih mobilnih aparata. Također je utvrdio da je osumnjičenik u policijsku postaju dovezen dragovoljno i time u skladu s čl. 208. st. 4. ZKP-a te je zaključio da “na opisani način državni odvjetnik je proveo učinkovito istraživanje i pribavio relevantne podatke temeljem kojih prvostupanjski sud zaključuje da u postupanju policije nije bilo propusta, svakako ne takve kvalitete da bi utjecali na zakonitost provedene radnje prvog ispitivanja osumnjičenika”.¹⁵

Imajući u vidu sve što je rečeno o trenutku u kojem osoba stječe status osumnjičenika (*supra* 2.1.), pri analizi navedenog rješenja Vrhovnog suda uočava se sljedeći problem. Iz opisanog obrazloženja nije vidljivo je li Vrhovni sud u konkretnom predmetu provjerio je li u trenutku pozivanja na obavijesni razgovor žalitelj već imao status osumnjičenika sukladno čl. 202. st. 2. t. 1. ZKP-a, odnosno jesu li u odnosu na njega u tom trenutku postojale osnove sumnje utemeljene na određenim konkretnim činjenicama, koje mogu biti i indicijalne naravi. Stjecanje statusa osumnjičenika zahtijevalo bi poziv na ispitivanje popraćen poukom o pravima te bi isključilo mogućnost ispitivanja kroz obavijesne razgovore. Ako je Vrhovni sud navedeno provjerio, svakako bi trebao u rješenju dati određeno obrazloženje jer je problem miješanja procesnih uloga presumptivnog svjedoka (građanina) i osumnjičenika u srži problema koji je u konkretnom slučaju istaknula obrana, premda možda taj problem nije sasvim precizno artikulirala. Naime obrana je tvrdila da okrivljenik nije primio poziv na ispitivanje u policiji, a kako slijedi iz obrazloženja Vrhovnog

¹⁵ *Ibid.*

suda, pouku o pravima očito je dobio tek tijekom ispitivanja, odnosno nakon prekida obavijesnog razgovora (vidjeti detaljnije *infra* 2.3.).

Jedna od glavnih tekovina implementacije Direktive o pravu na pristup odvjetniku u hrvatski ZKP u srpnju 2017. godine jest upravo uređenje pravnog položaja osumnjičenika, koje je u prvi plan stavilo problem mogućih manipulacija ulogama osumnjičenika i presumptivnog svjedoka. I prije novele ZKP-a iz 2017. godine u literaturi se pisalo o tzv. ambivalentnim ispitivanjima građana, i presumptivnih svjedoka i presumptivnih osumnjičenika u istom režimu, što se prihvaćalo zbog neformalnog karaktera tih ispitivanja.¹⁶ No aktualno uređenje takve manipulacije nastoji suzbiti prijetnjom primjene najstrože procesne sankcije – izdvajanja kao nezakonitog dokaza i iskaza osumnjičenika koji nije ispitan u propisanoj procesnoj formi i svih dokaza za koje se iz tog iskaza saznalo. Zbog toga je ključno utvrditi je li osoba ispitivana kroz obavijesne razgovore nakon što je već stekla status osumnjičenika.

2.1.3. Problem mogućih pritisaka na osumnjičenika prije ispitivanja od strane policije

U istom predmetu *I Kž-Us 117/2019-4*¹⁷ (*supra* 2.2.), kao što je rečeno, obrana je osporavala zakonitost radnje ispitivanja osumnjičenika navodeći i da je priznanje kaznenog djela pred policijom, dano tijekom ispitivanja provedenog u nazočnosti branitelja, rezultat prethodnog cjelodnevnog ispitivanja i instruiranja te prisile koju su djelatnici policije primijenili prije dolaska branitelja osumnjičenika. Vrhovni je sud utvrdio da je osumnjičenik, u preciziranom vremenskom slijedu, tijekom obavijesnog razgovora dobio status osumnjičenika, nakon čega je razgovor prekinut te je osumnjičeniku uručena pouka o pravima, koju je i potpisao. Nakon uhićenja uručena mu je pouka o pravima uhićenika te je izabrao branitelja. Osumnjičeniku je omogućena nesmetana komunikacija s braniteljem radi pripremanja obrane, a potom je ispitan u nazočnosti branitelja. Ispitivanje je snimljeno audio-videouređajem te je osumnjičenik pušten na slobodu. Vrhovni je sud zaključio da su time policijski službenici postupili u cijelosti sukladno čl. 208.a. st. 3., 4. do 6. ZKP-a pa su i iskaz i dokazi prikupljeni na temelju tog iskaza zakoniti. Vrhovni je sud pri tome istaknuo kao posebno važnu okolnost to da „osumnjičenik i njegov branitelj nisu imali nikakvih primjedaba na način ispitivanja niti na postupanje policije te su zapisnik o ispitivanju osumnjičenika obojica potpisali.“¹⁸ Dodao je i to

¹⁶ Đurđević, Z., *Procesna jamstva obrane prema suokrivljeniku kao svjedoku optužbe*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 2(2009), str. 790.

¹⁷ VSRH, I Kž-Us 117/2019-4, od 29. studenog 2019.

¹⁸ *Ibid.*

da je iz utvrđenog slijeda postupanja policije vidljivo „da nema nezakonitosti niti zlonamjernog prekoračenja ovlasti s ciljem iznuđivanja priznanja“ te da okrivljenik ne navodi nikakve konkretne dokaze u prilog tvrdnji da su ga neimenovani djelatnici policije “cjelodnevno iscrpljivali i instruirali što treba reći i što će se desiti ako ne prizna“, napominjući da „nije suvišno spomenuti i da je naveo netočne podatke vezano za vlastito pozivanje i dovođenje u policijsku postaju što utječe na vjerodostojnost njegovih prigovora u cjelini“.¹⁹ Vrhovni je sud kao dodatni argument naveo i to da je okrivljenik na navodne propuste policije upozorio tek naknadno, nakon pokretanja istrage, a ne prilikom ispitivanja u prisutnosti branitelja.

Navedena odluka Vrhovnog suda važna je utoliko što se jedna od bojazni koje su se isticale prilikom uvođenja nove, pravno uređene radnje ispitivanja osumnjičenika od strane policije odnosila upravo na postupanje i moguće zloporabe neposredno prije poduzimanja te radnje.²⁰ Naime ispitivanje osumnjičenika u potpunosti je formalizirano te uključuje čak i snimanje audio-videouređajem, što osigurava dobru kvalitetu te radnje i mogućnosti kasnijeg kontroliranja zakonitosti pred sudom.²¹ No neusporedivo su manje mogućnosti kontrole radnji i događaja koji su prethodili ispitivanju, a mogu obuhvatiti ne samo neformalne razgovore nego i različite vrste pritisaka na osumnjičenika. Naime o tim radnjama najčešće neće postojati konkretni dokazi pa će i dokazivanje biti otežano. Pri tome valja razlikovati situacije u kojima je osumnjičenik imao branitelja od onih u kojima nije.

Ako je osumnjičenik angažirao branitelja ili mu je dodijeljen po službenoj dužnosti, jedna od glavnih dužnosti branitelja, uz pomaganje u korištenju pravima obrane, jest poduzimanje svih potrebnih radnji za zaštitu prava osumnjičenika, posebice zaštitu od bilo kakvih pritisaka, kao i zaštitu prava na šutnju.²² Obavljajući svoju funkciju, branitelj ujedno rasterećuje sud i pomaže mu u nepristranom obavljanju njegove funkcije.²³ Upravo je dužnost branitelja da već u policijskoj postaji, nakon prvog kontakta s osumnjičenikom, u razgovoru s osumnjičenikom provjeri je li bilo ikakvih nezakonitosti u postupanju policijskih službenika te da, ako ih je bilo, odmah reagira. Ako branitelj, kao u promatranom slučaju, još tijekom boravka u policiji ne upozori na nezakonitosti ili nepravilnosti u radu policije, štoviše, ako zakonitost postupanja potvrdi svojim potpisom na zapisniku o ispitivanju, mogućnosti naknadnog isticanja

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ Ivičević Karas, E.; Valković, L., *Pravo na branitelja u policiji – pravna i stvarna ograničenja*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 2(2017), str. 435–436.

²¹ Vidjeti Ivičević Karas, *op. cit.* bilj. 10, str. 377–379.

²² Vidjeti Ivičević Karas, Valković, *op. cit.* bilj. 20, str. 419.

²³ Krapac, D., *Kazneno procesno pravo Prva knjiga: Institucije*, Narodne novine, Zagreb, 2015, str. 243.

nepravilnosti bit će uvelike sužene, a vjerodostojnost takvih naknadnih tvrdnji umanjena. Drugim riječima, ako je i sam branitelj potvrdio zakonitost postupanja, morali bi se istaknuti neki vrlo uvjerljivi razlozi da sud naknadno povjeruje u suprotne tvrdnje obrane.

S druge strane ako okrivljenik pri ispitivanju nije imao branitelja, sud mora posvetiti i dodatnu pažnju kontroli poduzetih dokaznih radnji čija zakonitost se osporava, a uzet će u obzir vjerodostojnost okrivljenikovih tvrdnji o navodnim povredama prava, kao i trenutak u kojem je prigovor nezakonitosti dokaza istaknut. Tako je primjerice u predmetu *IKž 431/2019-4* Vrhovni sud uzeo u obzir da je okrivljenik, koji je najprije ispitan bez branitelja u policiji te je kasnije osporavao zakonitost tog ispitivanja, pri ispitivanju kod državnog odvjetnika u prisutnosti branitelja rekao da ostaje kod obrane koju je dao u policiji, pri čemu nije imao nikakvih primjedbi na zakonitost radnje prvog ispitivanja ni drugih dokaznih radnji, koje je naknadno osporavao, a nije imao nikakvih primjedbi ni na postupanje policijskih službenika općenito.²⁴ Ipak, Vrhovni se sud očitovao o okrivljenikovoju tvrdnji da su policijski službenici od njega dobili saznanja o njegovu protupravnom postupanju tijekom obavijesnih razgovora („neformalnog ispitivanja“) koji su prethodili formalnom ispitivanju te je utvrdio da su dokazne radnje čije se izdvajanje traži rezultat višemjesečnog zakonitog provođenja posebnih dokaznih radnji, koje su u konačnici rezultirale i uhićenjem, a da „eventualno prikupljeni podaci u okviru obavijesnog postupanja policijskih službenika mogu biti odlučni za ocjenu zakonitosti drugih dokaza u daljnjem tijeku postupka“.²⁵ Drugim riječima, ako bi obrana zatražila izdvajanje dokaza prikupljenih nakon obavijesnih razgovora i na temelju tih obavijesnih razgovora, a u odnosu na koje se ne bi mogao pronaći „izvor saznanja“ u nekim drugim zakonito prikupljenim dokazima, došlo bi u obzir izdvajanje.

2.1.4. Pravo na branitelja pri radnji prepoznavanja

Pravo na branitelja pri radnji prepoznavanja, ako je predmet prepoznavanja okrivljenik (čl. 301. st. 6. ZKP-a), uvedeno je u ZKP prilikom transponiranja Direktive o pravu na pristup odvjetniku. Budući da je riječ o „novom“ pravu, valja razmotriti pitanja koja su se pojavila pred Vrhovnim sudom. U predmetu *IKž 34/2018-4* državni odvjetnik podnio je Vrhovnom sudu žalbu na rješenje županijskog suda kojim su kao nezakoniti dokazi izdvojeni zapisnici o prepoznavanju okrivljenika i popratna fotodokumentacija.²⁶ Vrhovni sud

²⁴ VSRH, I Kž 431/2019-4, od 20. kolovoza 2019.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ VSRH, I Kž 34/2018-4, od 8. ožujka 2018.

odbio je žalbu kao neosnovanu ustvrdivši da je prvostupanjski sud ispravno zaključio da su poduzete dokazne radnje prepoznavanja nezakoniti dokazi u smislu čl. 10. st. 2. t. 2. ZKP-a. Premda je u tom predmetu okrivljeniku prije radnje prepoznavanja uručena pisana pouka o pravima, koja uključuje i pravo na branitelja, u zapisnike o prepoznavanju ni u bilo koji drugi zapisnik u vezi s tim dokaznim radnjama nije unesena izjava okrivljenika da se odriče prava na branitelja. U slučaju provođenja dokazne radnje prepoznavanja iz čl. 301. ZKP-a, naročito kada je predmet prepoznavanja okrivljenik, nužno je okrivljenika poučiti o pravu na branitelja, koji može prisustvovati prepoznavanju, te se na odgovarajući način primjenjuju odredbe čl. 273. st. 2., 3. i 5. ZKP-a, iz kojih nesumnjivo slijedi da je tijelo koje provodi radnju prepoznavanja dužno u zapisnik unijeti okrivljenikovu izjavu o njegovoj odluci glede prava da branitelj bude prisutan prepoznavanju. „Smisao je ovih zakonskih normi, učinkovito i stvarno osigurati okrivljeniku pravo na stručnu pomoć branitelja, te istovremeno, poduzimanjem svih tako zakonom određenih radnji, prigovore okrivljenika o povredi prava na branitelja svesti na najmanju moguću mjeru“.²⁷ S obzirom na okrivljenikovu tvrdnju da mu je policija uskratila pravo na branitelja te da se on tog prava nije izrijeком odrekao, a imajući na umu „poglavito imperativnu normu o potrebi postojanja materijalnog traga u pisanoj formi na zapisniku o danim upozorenjima o pravu na branitelja i izričitoj izjavi okrivljenika, što ovdje nedostaje“, Vrhovni je sud potvrdio zaključak prvostupanjskog suda da je došlo do povrede zajamčenih prava obrane.²⁸ Naposljetku je dodao da dokazne radnje prepoznavanja nisu provedene ni sukladno čl. 3. st. 3.(c) Direktive o pravu na pristup odvjetniku.²⁹

Navedena odluka Vrhovnog suda posebno je značajna jer je Vrhovni sud ustanovio nezakonitost dokaza pribavljenog povredom prava obrane na temelju čl. 10. st. 2. t. 2. ZKP-a. Naime transponirajući odredbu čl. 3. st. 3. t. (c) Direktive o pravu na pristup odvjetniku, koja jamči pravo na branitelja pri poduzimanju dokazne radnje prepoznavanja, hrvatski zakonodavac nije odlučio propisati izričitu zabranu uporabe zapisnika o prepoznavanju okrivljenika u slučaju kršenja prava na branitelja očito smatrajući da u tom slučaju povreda prava na branitelja nije nužno toliko teška da bi se propisala *ex lege* nezakonitost dokaza, kao primjerice u slučaju uskrate tog prava pri ispitivanju osumnjičenika. Drugim riječima, zapisnik u opisanom slučaju neće biti nezakonit dokaz *ex lege*, nego eventualno *ex judicio*, ako tako ocijeni sud,³⁰ što je u razmatranom predmetu i bio slučaj. Dakako, okrivljenik se može odreći prava

²⁷ *Ibid.*

²⁸ *Ibid.*

²⁹ *Ibid.*

³⁰ Vidjeti Ivičević Karas, E., *Dokazne radnje*, u: Kazneno procesno pravo Primjerovnik (ur. Đurđević, Z.; Gluščić, S.), Narodne novine, Zagreb, 2017, str. 118–119.

na branitelja pri poduzimanju te dokazne radnje, no o tome, kako je naglasio Vrhovni sud, mora postojati „materijalni trag u pisanoj formi“.³¹ Primjerice Vrhovni je sud u predmetu *I Kž 223/17.-4*, povodom žalbenog navoda da se okrivljenik prava na branitelja nije odrekao izričito, uzeo u obzir da nije bila riječ o obveznoj obrani, „da je okrivljenik pravilno upozoren na pravo na branitelja i da nema podataka iz kojih bi proizlazila makar sumnja da to odricanje nije bilo dobrovoljno i nedvosmisleno“ te je zaključio da nije riječ o nezakonitom dokazu *ex judicio*.³²

Upravo na radnji prepoznavanja Vrhovni je sud istaknuo razliku između problematike zakonitosti i vjerodostojnosti dokaza. Tako, prema navodima Vrhovnog suda, u slučaju da je braniteljica prisustvovala prepoznavanju okrivljenice, poduzetom u skladu s čl. 301. ZKP-a, ali nije potpisala zapisnik o poduzetoj dokaznoj radnji, taj zapisnik samo zbog toga nije nezakonit dokaz, pa se prigovor obrane može odnositi eventualno na vjerodostojnost tog dokaza, ali ne i zakonitost.³³ Naime nedostatak potpisa braniteljice na zapisniku sam po sebi ne povlači nezakonitost dokaza ako je radnja bila poduzeta u propisanoj formi, što ocjenjuje sud, te ako suštinski nije došlo do narušavanja prava obrane.

2.2. Pitanja koja se odnose prvenstveno na postupanje državnog odvjetništva

2.2.1. Obveza ponovnog ispitivanja od strane državnog odvjetnika okrivljenika kojeg je već ispitala policija

Jedno od pitanja koje je izazvalo mnogo dvojbi u praksi nakon uređenja radnje ispitivanja osumnjičenika od strane policije jest i to je li državni odvjetnik prije podizanja optužnice dužan u svakom slučaju ponovno ispitati okrivljenika kojeg je već ispitala policija. Naime čl. 341. st. 4. ZKP-a propisuje da okrivljenik mora biti ispitan prije podizanja optužnice, s iznimkom slučaja kada se u optužnici predlaže suđenje u odsutnosti. Prema jednom stajalištu policijsko ispitivanje osumnjičenika sukladno čl. 208.a ZKP-a i državnoodvjetničko ispitivanje okrivljenika sukladno čl. 272.–282. ZKP-a nisu iste radnje s obzirom na to da se poduzimaju u različitim fazama postupka, da je državni odvjetnik jedini ovlašten ispitati okrivljenika nakon formalnog započinjanja kaznenog postupka te da ispitivanje osumnjičenika, samim time što još nije postao okrivljenik u formalnom smislu, nije isto što i ispitivanje okrivljenika.³⁴

³¹ VSRH, I Kž 34/2018-4, od 8. ožujka 2018.

³² VSRH, I Kž 223/17.-4, od 25. travnja 2017.

³³ VSRH, I Kž 389/17-4, od 24. kolovoza 2017.

³⁴ Novokmet, A.; Vinković, Z., *Police Interrogation of the Suspect in Croatia After the*

Suprotno stajalište, koje zauzimaju i autori ovoga članka, temelji se na argumentima da se i radnja ispitivanja osumnjičenika od strane policije i radnja ispitivanja okrivljenika od strane državnog odvjetnika poduzimaju u praktički jednakoj procesnoj formi koja jamči sva prava obrane te da obvezatno ponovno ispitivanje nepotrebno komplicira i produljuje kazneni postupak.³⁵ Jedan od ciljeva zakonodavne reforme iz 2017. godine bilo je izjednačavanje uređenja pravnog položaja osumnjičenika u situacijama kada ga ispituje policija i situacijama kada ga ispituje državni odvjetnik,³⁶ pa se u tome te dvije radnje ne razlikuju ne samo po formi nego ni suštinski.

Odgovor na navedeno pitanje dao je Vrhovni sud odlučujući o zahtjevu za zaštitu zakonitosti u predmetu *Kzz 1/2020-3*. Vrhovni sud presudio je da je zahtjev državnog odvjetništva osnovan te da je pravomoćnim rješenjima općinskog i županijskog suda u korist okrivljenika povrijeđena odredba čl. 344. st. 2. u vezi s čl. 341. st. 4. i čl. 208.a st. 3. do 7. ZKP-a. Naime u ovom je predmetu Vrhovni sud odlučivao o zakonitosti odluka dvaju sudova, općinskog i županijskog, kojima je odbačena optužnica državnog odvjetništva jer je optuženik prije podizanja optužnice ispitan u svojstvu osumnjičenika sukladno čl. 208.a ZKP-a, a ne u svojstvu okrivljenika sukladno čl. 341. st. 4. ZKP-a.³⁷

Presudu je Vrhovni sud obrazložio sljedećim argumentima: „Budući da se radnja ispitivanja osumnjičenika pred djelatnicima policije prema čl. 208.a ZKP/08. provodi na istovjetan način kao i dokazna radnja ispitivanja okrivljenika, primjenom istih procesnih normi, zbog čega snimka i zapisnik o ispitivanju osumnjičenika u smislu čl. 208.a ZKP/08. predstavlja punovrijedni zakoniti dokaz, te da je svrha unošenja odredbe čl. 208.a ZKP/08. izjednačavanje prava osumnjičenika i okrivljenika neovisno o tome ispituje li ga policija ili državni odvjetnik, nema zapreke da (kod kaznenih djela za koja se ne provodi istraga) radnja ispitivanja osumnjičenika po policiji ima jednakovrijedan procesni značaj kao preduvjet podizanju optužnice kao i dokazna radnja ispitivanja okrivljenika po državnom odvjetniku.“³⁸

Ovom presudom Vrhovni je sud otklonio dvojbe koje su postojale u praksi, a iznesenu argumentaciju svakako treba pozdraviti. Ono što bi pak trebalo dodati jest da problematici ponovnog ispitivanja okrivljenika koji je prethodno

Implementation of the Directive 2013/48/EU – State of Play and Open Questions, u: *EU Law in Context – Adjustment to Membership and Challenges of the Enlargement* (Duić, D.; Petrašević, T., eds.), *EU and comparative law issues and challenges series*, vol. 2(2018), str. 438.

³⁵ Klier, D.; Kondor-Langer, M.; Gluščić, S., *Policijska i državnoodvjetnička praksa u ispitivanju osumnjičenika*, *Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu* 2(2018), str. 455. Vidjeti i Novokmet, Vinković, *op. cit.* bilj. 34, str. 438–440.

³⁶ Vidjeti *ibid.*, str. 438–440.

³⁷ VSRH, *Kzz 1/2020-3*, od 28. svibnja 2020.

³⁸ *Ibid.* Vrhovni je sud dodao da je istovjetan stav zauzet i u presudi tog suda broj *Kzz-50/2019*, od 16. siječnja 2020.

ispitan kao osumnjičenik od strane policije nikako ne treba pristupati po principu automatizma, u smislu da jednom ispitanu osumnjičeniku jednostavno više ne mora biti ispitan prije podizanja optužnice. Treba li okrivljenik ponovno biti ispitan, ovisi prije svega o razvoju činjeničnih i pravnih okolnosti u konkretnom predmetu, pa tako ako je procesna situacija okrivljenika od trenutka prvog ispitivanja pa do trenutka pred podizanje optužnice u bitnome promijenjena, ponovno ispitivanje potrebno je ne samo radi razjašnjenja stvari nego i radi mogućnosti učinkovite obrane. Dakle o eventualnoj potrebi ponovnog ispitivanja najprije odlučuje državni odvjetnik, a potom sud. Ako optužno vijeće zaključi da je prije podizanja optužnice bilo potrebno ponovno ispitati okrivljenika, što je državni odvjetnik propustio, trebalo bi vratiti optužnicu državnom odvjetniku na nadopunu sukladno čl. 356. st. 1. ZKP-a.

2.2.2. Miješanje procesnih uloga okrivljenika i svjedoka

U rješenju *IKŽ-Us 88/2018-4*³⁹ Vrhovni je sud odbio žalbu optuženika podnesenu protiv rješenja Županijskog suda u Zagrebu kojom je taj sud odbio prijedloge obrane da se iz spisa predmeta izdvoje zapisnici o ispitivanju nekoliko svjedoka budući da se radi o navodno nezakonitim dokazima. Prema tvrdnjama žalitelja ispitanu svjedoci zapravo su trebali biti ispitanu kao okrivljenici, a činjenica da se protiv njih nije vodio kazneni postupak „potvrđuje navode obrana... da je Državno odvjetništvo Republike Hrvatske sa svjedocima ... imalo i/ili ima tajne dogovore na osnovu kojih ti svjedoci terete ovdje optuženike u zamjenu za razne pogodnosti ...suprotno zakonima Republike Hrvatske“. Pored toga u žalbi se ističe da su svjedoci, nakon što su tijekom iskaza počeli teretiti sami sebe, stekli status osumnjičenika te da se nakon toga više nije moglo nastaviti njihovo ispitivanje kao svjedoka, što njihove svjedočke iskaze čini nezakonitim dokazima. U prilog tvrdnji da se radi o manipulaciji procesnim ulogama u dokazne svrhe obrane su u žalbi iznijele da se protiv nekih od svjedoka paralelno vodio drugi postupak za isto kazneno djelo te da je taj postupak obustavljen nakon što su te osobe dale svoj svjedočki iskaz u ovom kaznenom postupku. U svojoj analizi Vrhovni je sud posebno posvetio pitanju jesu li svjedoci samoterećenjem stekli status osumnjičenika te je li nakon toga moguće njihovo daljnje ispitivanje u svojstvu svjedoka, pri čemu je analizirao i utječe li presuda Europskog suda za ljudska prava u predmetu *Ibrahim i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*⁴⁰ na rješavanje ovoga pravnog pitanja.

³⁹ VSRH, I KŽ-Us 88/2018-4, od 22. studenog 2018.

⁴⁰ Radi se o presudi Velikog vijeća od 13. rujna 2016., broj zahtjeva 50541/08, 50571/08, 50573/08 i 40351/09. Za detaljnu analizu odluke v. Burić, Z., *Re-Assessing the Jurisprudence of the European Court of Human Rights on Police Interrogation - Case of Ibrahim and Others*

Vrhovni je sud zaključio da iskaz svjedoka u konkretnom slučaju ne predstavlja nezakonit dokaz. Pri tome je ključnu važnost dao činjenici da se u ovom predmetu nije radilo o ispitivanju presumptivnog svjedoka kroz izvidnu radnju prikupljanja obavijesti od građana, već o ispitivanju svjedoka kroz ZKP-om reguliranu dokaznu radnju u prethodnom postupku. I dok odredba čl. 208. st. 5. ZKP-a⁴¹ daje osnovu za takvo rezoniranje, jer obvezu prekidanja obavješnog razgovora s presumptivnim svjedokom vezuje uz policijsko ispitivanje u fazi izvida, ali ne i uz dokaznu radnju ispitivanja svjedoka u fazi prethodnog postupka, pogled na odredbu čl. 2. st. 3. Direktive o pravu na pristup branitelju ipak upućuje na drugačiji zaključak.⁴² Sukladno toj odredbi Direktive ne postoji osnova za razlikovanje ovisno o tome radi li se o policijskom ispitivanju presumptivnog svjedoka ili o državnoodvjetničkom (ili istražiteljskom) ispitivanju svjedoka. Stoga u obje situacije postoji obveza za tijelo koje provodi ispitivanje da upozori svjedoka koji je tijekom ispitivanja stekao status osumnjičenika na opasnost samooptuživanja i na ostala prava obrane. To osobito vrijedi u situacijama u kojima svjedok tijekom ispitivanja započne s terećenjem samoga sebe za isto ono djelo za koje se vodi taj kazneni postupak, jer u tom slučaju svjedok u tom kaznenom postupku, osim u zakonom točno propisanim slučajevima, ne može zadržati svojstvo svjedoka, već obavezno stječe status osumnjičenika.⁴³ To proizlazi iz činjenice da je naš kaznenoprocenjski sustav utemeljen na načelu legaliteta, u skladu s kojim ne postoji mogućnost da državni odvjetnik po svojim diskrecijskim ovlastima odlučuje hoće li neku osobu u postupku tretirati kao svjedoka ili kao okrivljenika. Obveza je državnog odvjetnika da protiv te osobe pokrene kazneni postupak, osim ako se ne radi o nekom od zakonom precizno propisanih slučajeva u kojima je osobama moguće dati imunitet u zamjenu za njihov svjedočki iskaz.⁴⁴

Na koji način činjenica da je kao svjedok ispitana osoba koja je zapravo trebala imati status okrivljenika u tom kaznenom postupku utječe na dopustivost

v. *the United Kingdom*, u: *EU Law in Context – Adjustment to Membership and Challenges of the Enlargement* (Duić, D.; Petrašević, T., eds.), *EU and comparative law issues and challenges series*, vol. 2(2018), str. 338-354.

⁴¹ „Ako se u odnosu na osobu od koje policija prikuplja obavijesti tijekom prikupljanja obavijesti pojave osnove sumnje da je počinila ili sudjelovala u počinjenju kaznenog djela, prekinut će se prikupljanje obavijesti. Od te osobe policija više ne može prikupljati obavijesti već je može ispitati u svojstvu osumnjičenika prema odredbama članka 208.a ovoga Zakona.“

⁴² „Ova se Direktiva također primjenjuje, pod istim uvjetima koji su predviđeni u stavku 1., na osobe koje nisu osumnjičenici ili optužene osobe, a koje tijekom ispitivanja policije ili drugog tijela odgovornog za provedbu zakona, postanu osumnjičenicima ili optuženim osobama.“

⁴³ Procesne uloge okrivljenika i svjedoka nespojive su. V. Đurđević, Z., *op. cit.* bilj. 16, str. 789.

⁴⁴ Naše kazneno procesno zakonodavstvo poznaje dvije takve situacije: procesni imunitet svjedoka iz čl. 286. ZKP-a i krunskog svjedoka iz čl. 36. i dalje ZUSKOK-a.

njezina svjedočkog iskaza kao dokaza? Ne radi se o *ex lege* nezakonitom dokazu. Na prvi se pogled čini da se ne radi ni o *ex iudicio* nezakonitom dokazu jer obrani nije bila uskraćena mogućnost da ispituje takva svjedoka. Međutim iskaz tog svjedoka pribavljen je zlouporabom ovlasti i dužnosti državnog odvjetnika te je moguće braniti tezu da je uporabom takva iskaza kao dokaza došlo do povrede prava obrane te da se stoga radi o nezakonitom dokazu.⁴⁵

2.3. Ostala pitanja

2.3.1. Prelazak iz prekršajne u kaznenu zonu odgovornosti

U rješenju I Kž 506/2018-4⁴⁶ Vrhovni je sud odbio žalbu okrivljenika podnesenu protiv rješenja Županijskog suda u Splitu kojim je taj sud odbio kao neosnovan prijedlog okrivljenika za izdvajanje zapisnika o pretrazi i dokaza pronađenih pretragom kao nezakonitih dokaza jer prije poduzimanja pretrage okrivljenik nije bio na zakonit način obaviješten o onome što mu se stavlja na teret. Naime podnositelj žalbe zatečen je u počinjenju prekršaja iz čl. 3. Zakona o suzbijanju zlouporabe droga te je zbog toga uhićen. Prekršajni je sud naredio pretragu doma i drugih prostorija podnositelja žalbe. Prilikom uhićenja i prije poduzimanja pretrage podnositelj žalbe uredno je obaviješten o svojim pravima u skladu s odredbama Prekršajnog zakona (što proizlazi iz vlastoručno od strane podnositelja žalbe potpisanih izvješća o uhićenju i pouke o pravima okrivljenika). Prilikom poduzimanja pretrage pronađeni su predmeti koji su uputili na to da postoje osnove sumnje da je podnositelj žalbe počinio kazneno djelo neovlaštene proizvodnje i prometa drogama iz čl. 190. st. 2. KZ/11, nakon čega je podnositelj žalbe uhićen i obaviješten o svojim pravima sukladno odredbama ZKP-a. Tijekom poduzimanja pretrage podnositelj žalbe prešao je iz prekršajne u kaznenu zonu odgovornosti. Protiv podnositelja žalbe pokrenut je kazneni postupak, a kao dokaz njegova počinjenja korišteni su predmeti pronađeni pretragom koja je poduzeta u okvirima prekršajnog postupka. Podnositelj žalbe smatra da se radi o nezakonitim dokazima jer nije bio ispravno obaviješten o onome što mu se stavlja na teret – obaviješten je da mu se stavlja na teret prekršaj, a zapravo mu se stavljalno na teret kazneno djelo.

⁴⁵ U istom smislu, uz upućivanje na njemačko pravo, v. Ivičević Karas, E., *Prilog raspravi o problemu miješanja procesnih uloga u kaznenom postupku*, u: Turković, K.; Munivrana Vajda; M., Dragičević Prtenjača, M. (ur.), *Liber amicorum Petar Novoselec, Kazneno pravo: sinergija teorije i prakse, Zbornik radova u čast profesora Petra Novoselca*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2019, str. 238–240.

⁴⁶ VSRH, I Kž 506/2018-4, od 27. rujna 2018.

U pravu je Vrhovni sud kada je zaključio da je odlučujući za procjenu ove situacije trenutak u kojem se podnositelj žalbe obavještava o onome što mu se stavlja na teret. U tom mu se trenutku stavlja na teret prekršaj. Čim je prešao iz prekršajne u kaznenu zonu odgovornosti, obaviješten je da mu se stavlja na teret kazneno djelo. Podnositelj žalbe na ispravan je način obaviješten o onome što mu se stavlja na teret, pa iz tog temelja nema razloga da se dokazi koji su pribavljeni pretragom smatraju nezakonitim dokazima.

Možemo si postaviti hipotetsko pitanje kako bi na zakonitost dokaza utjecala činjenica da okrivljenik kod kojeg se poduzima pretraga nije zakonito obaviješten o onome što mu se stavlja na teret ili prije pretrage nije uopće primio pouku o pravima. Ne bi se radilo o *ex lege* nezakonitom dokazu, već eventualno o *ex iudicio* nezakonitom dokazu iz čl. 10. st. 2. toč. 2. ZKP-a, odnosno onom koji je pribavljen povredom prava obrane.

Vezano uz problematiku prelaska iz prekršajne u kaznenu zonu odgovornosti valja se osvrnuti na još jedno važno pitanje, a to je usklađenost Prekršajnog zakona s Direktivom o pravu na informiranje u kaznenom postupku. Naime odredbe te Direktive odnose se na osumnjičenike i okrivljenike i u prekršajnom postupku u mjeri u kojoj se prekršajni postupak u skladu s judikaturom Europskog suda za ljudska prava može smatrati zapravo kaznenim postupkom.⁴⁷ Ako pogledamo odredbe Prekršajnog zakona, vidjet ćemo da se u njegovu čl. 1.a nalazi odredba koja navodi da su u tom zakonu sadržane odredbe koje su usklađene s Direktivom o pravu na informiranje u kaznenom postupku. Međutim analizom primjerice odredbe o obavještavanju uhićenika o pravima iz čl. 86. st. 1. Prekršajnog zakona⁴⁸ dolazimo do zaključka da ta odredba ne sadrži niz elemenata koje pisana pouka o pravima uhićenika iz čl. 4. Direktive (a ona je u kazneni postupak transponirana kroz odredbu čl. 108.a ZKP-a) treba sadržavati. Je li odgovarajuća primjena odredaba ZKP-a u prekršajnom postupku, koja je propisana čl. 82. st. 3. Prekršajnog zakona,⁴⁹ dovoljna da se nadomjesti takvi normativni nedostaci te da se daje jasna uputa tijelima koja primjenjuju odredbe Prekršajnog zakona o tome kako te odredbe primjenjivati u praksi, otvoreno je pitanje, čiji odgovor prelazi okvire ovoga rada.

⁴⁷ Usp. Novosel, D.; Rašo, M.; Burić, Z., *Razgraničenje kaznenih djela i prekršaja u svjetlu presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Maresti protiv Hrvatske*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 2(2010), str. 790–792.

⁴⁸ „Osoba uhićena ili zadržana pod sumnjom da je počinila prekršaj mora biti odmah upoznata o razlozima uhićenja ili zadržavanja, na njezin će zahtjev nadležno tijelo o uhićenju ili zadržavanju izvijestiti njezinu obitelj ili drugu osobu koju ona odredi, a ako se ispituje kao osumnjičenik ili okrivljenik i poučiti da nije dužna iskazivati te da ima pravo na stručnu pomoć branitelja kojeg može sama izabrati.“

⁴⁹ „Ako ovaj Zakon ne sadrži odredbe o pojedinim pitanjima postupka, na odgovarajući će se način, kada to bude primjereno svrsi prekršajnog postupka, primijeniti odredbe Zakona o kaznenom postupku i Zakona o sudovima za mladež.“

2.3.2. *Primjena direktiva u postupcima međunarodne pravne pomoći*

U presudi *I Kž 598/2018-7*⁵⁰ Vrhovni je sud obio žalbu osuđenika te potvrdio prvostupanjsku presudu Županijskog suda u Slavonskom Brodu. Presudom prvostupanjskog suda, u skladu s odredbama Konvencije Vijeća Europe o transferu osuđenih osoba i Zakona o međunarodnoj pravnoj pomoći u kaznenim stvarima, preuzeto je izvršenje kazne zatvora koju je osuđeniku izrekao sud u Srbiji. Osuđenik se na tu presudu žalio, između ostalog i zbog toga što mu je u postupku preuzimanja izvršenja strane sudske presude bilo uskraćeno pravo na branitelja, što je, prema njegovu mišljenju, protivno odredbama Direktive o pravu na pristup odvjetniku i Direktive o pravu na informiranje, čiji je cilj „proširiti i maksimalno osigurati pravo na pravnu pomoć okrivljeniku“.

Vrhovni je sud ispravno odbio žalbu osuđenika pozivajući se na odredbe čl. 2. obiju direktiva, koje svoje područje primjene ograničavaju na kazneni postupak i na postupak izvršenja europskog uhidbenog naloga. Svi postupci međunarodne pravne pomoći, uključujući i postupak izručenja, odnosno predaje, nisu kazneni postupci u smislu judikature Europskog suda za ljudska prava.⁵¹ Stoga se u tim postupcima ne primjenjuju sva prava obrane koja su osumnjičenicima i okrivljenicima zajamčena u kaznenom postupku. To vrijedi i za pravo na pristup odvjetniku i za pravo na informiranje. Direktive kojima se harmoniziraju prava obrane svoje područje primjene izričito proširuju i na postupak predaje po europskom uhidbenom nalogu, ali to ne mijenja zaključak da se ni u tom postupku ne radi o kaznenom postupku. Za hrvatska bi nadležna tijela postojala obveza da osuđeniku u postupku preuzimanja izvršenja strane sudske presude zajamči ta prava kada bi ih odredbe direktiva izričito proširivale i na taj postupak, ali one to ne čine.

3. PRAVO NA TUMAČENJE I PREVOĐENJE U SUDSKOJ PRAKSI

3.1. Kada okrivljenik ima pravo na tumačenje i prevođenje

Temeljno pitanje prava na tumačenje i prevođenje jest na koji se način utvrđuje radi li se o osumnjičeniku ili okrivljeniku koji „ne govori ili ne razumije jezik predmetnog kaznenog postupka“ (čl. 2. Direktive o pravu na tumačenje i

⁵⁰ VSRH, I Kž 598/2018-7, od 5. prosinca 2018.

⁵¹ U odnosu na postupak izručenja i predaje v. *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, Updated on 31 August 2020*, Council of Europe, str. 14 (dostupno na https://www.echr.coe.int/documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf, pristupljeno 11. studenog 2020.).

prevođenju). Suprotno zahtjevu iz čl. 2. st. 4. Direktive, Hrvatska, kao i mnoge države članice EU-a,⁵² nije uvela postupak ili mehanizam kojim se utvrđuje govore li i razumiju li osumnjičenici jezik kaznenog postupka i treba li im pomoć tumača. S obzirom na to odgovor na to pitanje ostavljen je (sudskoj) praksi. Ranije istraživanje pokazalo je da je dovoljno da osumnjičenik izjavi da ne govori i ne razumije hrvatski jezik te da se tumač osigurava čak i za državljane susjednih država koji u potpunosti razumiju hrvatski jezik.⁵³ U nedostatku pravila to je ocijenjeno dobrom praksom koja smanjuje mogućnost pogrešne odluke.⁵⁴

Možda upravo zbog liberalnog pristupa u osiguranju tumača ne postoji bogata sudska praksa o tom pitanju, ali je Vrhovni sud u dvije svoje odluke postavio neke smjernice za ocjenu ima li u konkretnom predmetu okrivljenik pravo na tumačenje i prevođenje. U prvom predmetu, *I Kž-Us 22/17-4*,⁵⁵ Vrhovni je sud potvrdio prvostupanjsku odluku da dva slovenska državljana imaju pravo na prevođenje bitnih dokumenata neovisno o tome što su živjeli i radili u Hrvatskoj te im je, prema tvrdnji državnog odvjetnika, poznat hrvatski jezik. Sud je utvrdio da „sama ta činjenica nije dostatna za utvrđenje da oni govore ili razumiju hrvatski jezik u mjeri koja ne bi bila na štetu njihovih prava obrane i jamstva pravičnosti postupka, kako to pravilno utvrđuje i prvostupanjski sud u pobijanom rješenju. Stoga ta činjenica ne otklanja niti njihovo pravo na prevođenje dokumenata bitnih za osiguranje njihovih prava na obranu i jamstva pravičnosti postupka na jezik koji razumiju“.⁵⁶ Takva je odluka u skladu sa standardima Europskog suda za ljudska prava da se odluka o tome vlada li okrivljenik dovoljno dobro jezikom postupka mora temeljiti na dokazima, a ne na pretpostavkama.⁵⁷

Za razliku od toga u predmetu *III Kr 153/10-3*,⁵⁸ u presudi kojom je odbio zahtjev za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude, Vrhovni je sud utvrdio da osuđenica na raspravi na kojoj je bio prisutan i njezin branitelj ničim

⁵² European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), *Rights of suspected and accused persons across the EU: translation, interpretation and information*, Luxembourg, 2016, str. 32.

⁵³ Ivičević Karas, E.; Burić, Z.; Bonačić, M., *Prava obrane u različitim stadijima hrvatskog kaznenog postupka: rezultati istraživanja prakse*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 2(2016), str. 525–526, 534, 538–539.

⁵⁴ *Ibid.*, str. 543.

⁵⁵ VSRH, I Kž-Us 22/17-4, od 27. travnja 2017.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ Bajčić, M., *Pravo okrivljenika na tumačenje i prevođenje u kaznenom postupku kroz prizmu recentne prakse Europskog suda za ljudska prava i Suda EU-a*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 2(2019), str. 231–232, citirajući presudu *Vizgirda protiv Slovenije*, zahtjev br. 59868/08, od 28. kolovoza 2018.

⁵⁸ VSRH, III Kr 49/2019-3, od 29. svibnja 2019.

nije pokazala da ne razumije hrvatski jezik niti je tražila da se služi nekim drugim jezikom. Ona je tako na raspravi izjavila da razumije optužnicu, iznijela je svoju obranu i odgovarala na pitanja državnog odvjetnika i branitelja logično i razumljivo, ne dovodeći ni u jednom trenutku u sumnju da poznaje jezik na kojemu se vodi postupak, a to pitanje nije istaknula ni u žalbi protiv presude suda prvog stupnja. ZKP kao osnovu za podnošenje zahtjeva za izvanredno preispitivanje pravomoćne presude izričito propisuje činjenicu da je podnositelju, protivno njegovu zahtjevu, uskraćeno pravo da se na raspravi služi svojim jezikom (čl. 517. st. 1. toč. 2. ZKP-a). Iako podnositeljica takav zahtjev na raspravi nije podnijela, Sud je razmatrao i jesu li postojali pokazatelji da okrivljenica ne razumije hrvatski jezik. Na temelju navedene dvije odluke može se zaključiti da su se u sudskoj praksi počeli razvijati standardi o tome kada okrivljenik ima pravo na tumačenje i prevođenje, ali da se zbog malog broja odluka još ne može govoriti da su oni u potpunosti uspostavljeni.

3.2. Korištenje *ad hoc* tumača

U hrvatskom pravnom sustavu kao pravilo je propisano da tumačenje obavljaju stalni sudski vještaci (čl. 123. Zakona o sudovima⁵⁹). Kao iznimku ZKP propisuje mogućnost korištenja tumača koji nisu imenovani stalnim sudskim tumačima te u tom slučaju propisuje da takav tumač treba položiti prisegu da će vjerno prenijeti pitanja koja se okrivljeniku upućuju i izjave što ih on bude davao (čl. 280. ZKP-a). Ranije istraživanje pokazalo je da se u praksi *ad hoc* tumači koriste kod manje zastupljenih jezika, kad stalni tumači nisu dostupni zbog korištenja godišnjih odmora, ali i kod jezika kao što su albanski i arapski.⁶⁰ Kako takvi tumači ne trebaju ispunjavati uvjete iz Pravilnika o stalnim sudskim tumačima,⁶¹ koji su usmjereni na osiguravanje kakvoće tumačenja, u praksi su se javila pitanja oko dopuštenosti korištenja *ad hoc* tumača.

U predmetu *I Kž 351/16-4*⁶² Vrhovni se sud bavio pitanjem opravdanosti korištenja *ad hoc* tumača za rumunjski jezik te je utvrdio da su u konkretnom slučaju bili ispunjeni uvjeti za njegovo određivanje „iz razloga što je postojala opasnost od odgode, i to zbog potrebe žurnog ispitivanja navedenih svjedokinja stranih državljanke koje su trebale napustiti Republiku Hrvatsku.“ U drugom predmetu, *III Kr 49/2019-3*,⁶³ Vrhovni je sud povodom zahtjeva za izvanredno

⁵⁹ Zakon o sudovima, Narodne novine, br. 28/13, 33/15, 82/15, 82/16, 67/18, 126/19.

⁶⁰ Ivičević Karas, Burić, Bonačić, *op. cit.* bilj. 53, str. 534–535.

⁶¹ Pravilnik o stalnim sudskim tumačima, Narodne novine, 88/2008, 119/2008, 28/2013.

⁶² VSRH, I Kž 351/16-4, od 6. srpnja 2016. VSRH je to potvrdio i u drugostupanjskoj presudi VSRH, I Kž 370/2017-10, od 26. studenog 2019.

⁶³ VSRH, III Kr 49/2019-3, od 29. svibnja 2019.

preispitivanje pravomoćne presude opravdao postavljanje *ad hoc* tumača za rumunjski jezik upućivanjem na čl. 309. st. 4. ZKP-a, koji se odnosi na vještake, a propisuje da se u slučaju kada za koju vrstu vještačenja postoje stalno određeni vještaci drugi vještaci mogu odrediti samo ako postoji opasnost od odgode, ako su stalni vještaci spriječeni i ako to zahtijevaju druge okolnosti. Treba međutim napomenuti da je sa stajališta zaštite procesnih prava obrane ključno pitanje kakvoća samog tumačenja u konkretnom predmetu, a ne je li ga izvršio stalni sudski ili *ad hoc* tumač. Možda je upravo iz tog razloga sud u prvom predmetu istaknuo da na dokaznom ročištu „nije bilo nikakvih primjedbi obrane ni svjedokinja na prevođenje“, a u drugome da osuđenik do određenog datuma nije imao primjedbe na prijevod te da iznesene primjedbe na tumača ne mijenjaju u bitnome njegovu obranu, „već iznosi nebitne detalje u vezi točnosti prijevoda“.

U prvospomenutom predmetu *I Kž 351/16-4* Vrhovni je sud razmatrao i drugo važno pitanje, a to je koji je učinak nedavanja prisege *ad hoc* tumača sukladno čl. 280. ZKP-a. U tom dijelu utvrdio je da navedena situacija nije predviđena kao razlog za nemogućnost korištenja iskaza svjedoka u čl. 300. ZKP-a pa stoga ne dovodi do nezakonitosti takva dokaza.⁶⁴ Takva odluka dijelom je suprotna ranijem rješenju Vrhovnog suda RH u (istom) predmetu *I Kž 419/14-6*,⁶⁵ u kojoj je taj sud utvrdio da to što nije dana prisega u skladu s čl. 280. st. 3. ZKP-a te što prvostupanjski sud nije proveo kontrolne dokaze ispitivanjem tumača kao svjedoka, a po potrebi i suca istrage, zbog kojih okolnosti nije to učinjeno i je li postojala potreba za polaganjem prisege tumača za strani jezik, predstavlja relativno bitnu povredu kaznenog postupka iz čl. 468. st. 3. ZKP-a. Pod pretpostavkom da obrana nije osporavala kakvoću tumačenja, nego samo činjenicu da *ad hoc* tumač nije dao zakonom propisanu prisegu, takav propust ne bi trebao dovoditi do nevaljanosti presude, i to ne samo zato što to nije predviđeno kao razlog za nemogućnost korištenja iskaza svjedoka, pa se presuda ne temelji na nezakonitom dokazu, nego i zato što takvom povredom, čak i u slučaju kada u postupku nisu ispitane okolnosti zašto se to dogodilo, nije došlo do kršenja prava na tumačenje i prevođenje te se stoga ne može raditi o relativno bitnoj povredi postupka koja je utjecala ili mogla utjecati na presudu.

⁶⁴ I u ovom dijelu VSRH je potvrdio takvu odluku u već spomenutoj drugostupanjskoj presudi VRSR, I Kž 370/2017-10, od 26. studenog 2019.

⁶⁵ VSRH, I Kž 419/14-6, od 19. siječnja 2016.

3.3. Ostala pitanja

3.3.1. Dopuštenost žalbe na rješenje kojim se odbija prevođenje

Važnost sudske prakse za pravilnu implementaciju direktiva o pravima obrane u kaznenom postupku možda i najbolje pokazuje presuda Vrhovnog suda *I Kž-Us 52/15-4*,⁶⁶ koja se odnosila na pitanje je li protiv rješenja kojim se odbija zahtjev okrivljenika za prevođenje dokumenata dopuštena *posebna* žalba. U konkretnom predmetu Županijski sud u Zagrebu okrivljenikovu je branitelju dao uputu da protiv rješenja *K-US-50/14*, kojim se zahtjev odbija, nije dopuštena posebna žalba, nego se ono može pobijati samo u žalbi na presudu, jer se radi o rješenju radi priprema rasprave i presude iz čl. 491. st. 3. ZKP-a,⁶⁷ te je naknadnu žalbu okrivljenika protiv tog rješenja odbacio kao nedopuštenu. Povodom žalbe na to rješenje Vrhovni je sud utvrdio da se radi o zahtjevu koji je podnesen radi osiguranja prava na obranu kao sastavnice jamstva na pravični postupak, a ne na rješenje koje se odnosi na upravljanje postupkom od strane suda. Uzevši u obzir odredbu Direktive koja osigurava pravo na osporavanje odluke kojom se određuje da nije potrebno prevesti neke dokumente ili njihove ulomke, utvrdio je da takva odluka mora biti podložna preispitivanju te da se ograničenje okrivljenikova prava na obranu „ne može opravdati interesima ekonomičnog i konsekutivnog postupanja“.⁶⁸

Do prijedora u praksi došlo je stoga jer je hrvatski zakonodavac propustio u Zakonu o kaznenom postupku transponirati pravo žalbe na odluku kojom se utvrđuje da nije potrebno prevesti neke dokumente ili njihove ulomke iz čl. 3. st. 5. Direktive o pravu na tumačenje i prevođenje⁶⁹ te se Hrvatska stoga našla u društvu šest država Europske unije koje su predvidjele da se takvoj odluci može prigovarati tek u žalbi na presudu.⁷⁰ Zakonodavac je navedeni nedostatak u transponiranju otklonio 2017. godine, kada je izmjenom čl. 8. st. 6. ZKP-a uveo novo pravno sredstvo, žalbu protiv rješenja kojim je zahtjev okrivljenika odbijen,⁷¹ te je time to pitanje riješeno (i) na zakonodavnoj razini.

⁶⁶ VSRH, I Kž-Us 52/15-4, od 23. travnja 2015.

⁶⁷ Županijski sud u Zagrebu, K-US-50/14, od 24. studenog 2014.

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ Ivičević Karas, Burić, Bonačić, *op. cit.* bilj. 53, str. 523.

⁷⁰ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), *op. cit.* bilj. 52, str. 57.

⁷¹ Čl. 3. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku, Narodne novine 70/17.

3.3.2. *Pravo na tumačenje i prevođenje u predmetima koji se vode in absentia*

U istom predmetu, I KŽ-US 52/15-4, Vrhovni je sud odlučivao i o drugom važnom pitanju, koje se nije problematiziralo tijekom implementacijskog procesa niti se o njemu raspravljalo, ali koje zbog važnosti također treba spomenuti, a to je pitanje postoji li pravo okrivljenika na tumačenje i prevođenje kada mu se sudi u odsutnosti. U već spomenutom rješenju Županijskog suda u Zagrebu *K-US-50/14* branitelju okrivljenika kojemu se sudilo u odsutnosti odbijen je zahtjev za prevođenje dokumentacije na kojoj se temeljila optužnica kao *preuranjen*, odnosno *neosnovan*. Sud je u obrazloženju naveo da okrivljenik nije dostupan pravosudnim tijelima RH te da ne sudjeluje u postupku „kao okrivljenik na način da tijekom postupka aktivno i neposredno sudjeluje prilikom provođenja dokaznih radnji i izvođenja dokaza“, pa se u odnosu na njega ne može primijeniti odredba čl. 8. ZKP-a kao ni čl. 3. Direktive o pravu na tumačenje i prevođenje.

Povodom žalbe Vrhovni je sud ukinuo pobijano rješenje jer „niti odredba čl. 8. ZKP/08 a niti odredbe Direktive 2010/64/EU *ne isključuju* pravo okrivljenika na prevođenje dokaza koji se provode u kaznenom postupku, pa i u situaciji kada se tom okrivljeniku sudi *in absentia*.“⁷² Takvo pitanje ograničenja prava na tumačenje i prevođenje kao oblika procesne sankcije za okrivljenika koji izbjegava suđenje te kao načina smanjenja troškova postupka i ubrzanja postupka u situacijama kada je potrebno prevesti velik broj dokumenata može se javiti i u drugim državama koje propisuju mogućnost suđenja u odsutnosti. Iz formulacije čl. 1. st. 2. Direktive, koji propisuje da se pravo primjenjuje od trenutka kad nadležno tijelo neke države članice službenom obaviješću ili na neki drugi način obavijesti osobe da su osumnjičene ili optužene za počinjenje kaznenog djela, a bez navođenja iznimki, proizlazi, kako je to ispravno zaključio Vrhovni sud RH, da ne postoji mogućnost uvođenja ograničenja tog prava kod suđenja u odsutnosti.

4. ZAKLJUČAK

S obzirom na problematiku analiziranu u ovome radu kroz odabrane odluke Vrhovnog suda Republike Hrvatske moguće je zaključiti da je hrvatski normativni okvir usklađen s razmatranim direktivama o pravima obrane, no da se u praksi javljaju pitanja koja zahtijevaju adekvatne i argumentirane odgovore da bi se isti zaključak odnosio na hrvatsko kazneno procesno pravo u cjelini – i zakonodavstvo i praksu.

⁷² VSRH, I KŽ-US 52/15-4, od 23. travnja 2015.

U odnosu na prava zajamčena Direktivom o pravu na informiranje i Direktivom o pravu na pristup odvjetniku moguće je zaključiti da je Vrhovni sud imao prilike očitovati se o pojedinim važnim pitanjima koja su se još na početku implementacijskog procesa pokazala spornima ponajviše zato što se svi potencijalni praktični problemi nisu mogli unaprijed razriješiti na normativnoj razini, nego se i očekivao doprinos sudske prakse. Provedeno istraživanje pokazalo je da je Vrhovni sud dao određena dobra rješenja, no neka je pitanja ostavio otvorenima pa su i autori nastojali ponuditi određene odgovore. Rezultate provedenog istraživanja, prenesene u konkretne zaključke i preporuke, moguće je rezimirati kako slijedi.

1. Kada osoba kojoj je policija pristupila u okviru svoje izvidne djelatnosti te započela s prikupljanjem obavijesti od nje tijekom tog procesa da samoinkriminirajuću izjavu, za ocjenu je li ta osoba tom izjavom stekla status osumnjičenika odlučujuća je ocjena konteksta u kojem se izvidna djelatnost događa te vjerodostojnosti dane izjave. Ako se izvidna djelatnost događa na mjestu na kojem se uobičajeno čine takva kaznena djela i ako osoba kojoj je policija pristupila spada u krug potencijalnih počinitelja toga kaznenog djela, a ne postoje okolnosti koje bi vjerodostojnost samoinkriminirajuće izjave intervjuirane osobe dovele u pitanje, uvjerljivim se čini da je davanjem takve izjave osoba stekla status osumnjičenika.

2. U slučaju tvrdnji o miješanju procesnih uloga osumnjičenika i presumptivnog svjedoka (građanina) potrebno je utvrditi je li osoba u trenutku pozivanja na obavijesni razgovor u svojstvu presumptivnog svjedoka, odnosno prije provođenja obavijesnog razgovora, već bila osumnjičenik sukladno čl. 202. st. 2. t. 1. ZKP-a, tj. jesu li u odnosu na tu osobu u tom trenutku postojale osnove sumnje utemeljene na određenim konkretnim činjenicama, koje mogu biti i indicijalne naravi.

3. U slučaju tvrdnji o navodnim pritiscima na osumnjičenika prije formalnog ispitivanja od strane policije uzimaju se u obzir sve okolnosti prije i tijekom poduzimanja radnje ispitivanja, uključujući okolnosti koje eventualno dovode u pitanje vjerodostojnost takvih tvrdnji, a posebno je li osumnjičenik prije i tijekom ispitivanja imao branitelja te u kojem su trenutku istaknuti prigovori o nezakonitom postupanju.

4. Pri dokaznoj radnji prepoznavanja osumnjičenika, ako se osumnjičenik izrijeком i nedvosmisleno odrekao prava na branitelja, to treba jasno zapisnički konstatirati, a u protivnom će zapisnik o prepoznavanju biti nezakonit dokaz premda to nije izrijeком propisano ZKP-om.

5. Državni odvjetnik prije podizanja optužnice za kazneno djelo u odnosu na koje se ne vodi istraga nije dužan u svakom slučaju ponovno ispitati okrivljenika kojeg je već ispitala policija, nego to ovisi o razvoju činjeničnih i pravnih okolnosti u konkretnom predmetu. Tako državni odvjetnik treba ponovno

ispitati okrivljenika samo ako je njegova procesna situacija od trenutka prvog ispitivanja u bitnome promijenjena.

6. Iako ZKP-om to nije izričito propisano, treba uzeti da obveza policije u odnosu na presumptivnog svjedoka, propisana čl. 208. st. 5. (da se s prikupljanjem obavijesti treba prekinuti ako se u odnosu na tu osobu pojave osnove sumnje da je počinila kazneno djelo), u jednakoj mjeri i na odgovarajući način vrijedi i za državnog odvjetnika i istražitelja prilikom provođenja dokazne radnje ispitivanja svjedoka. Stoga i ispitivanja svjedoka koji tijekom tog ispitivanja započne sa samoterećenjem te se u odnosu na njega pojave osnove sumnje da je počinio kazneno djelo za koje se vodi taj kazneni postupak treba prekinuti, a njegovo se daljnje ispitivanje može nastaviti jedino u skladu s pravilima koja vrijede za ispitivanje osumnjičenika ili okrivljenika.

7. Kada je tijekom provođenja dokaznih radnji u okviru prekršajnog postupka osoba prešla u kaznenu zonu odgovornosti, treba uzeti da je osoba na zakonit način obaviještena o onome što joj se stavlja na teret ako je ta informacija bila točna s obzirom na trenutak u kojem se davala. Čim se okolnosti promijene te se osoba više ne sumnjiči za prekršaj, već za kazneno djelo, treba uslijediti nova informacija o onome što joj se stavlja na teret.

8. Prava iz direktiva o pravima obrane ne primjenjuju se u postupcima međunarodne kaznenopravne pomoći i pravosudne suradnje u kaznenim stvarima, osim ako same direktive izričito drugačije ne propisuju.

U odnosu na Direktivu o pravu na tumačenje i prevođenje istraživanje je pokazalo da je sudska praksa u dijelu ispravila inicijalne nedostatke transponiranja te Direktive u odnosu na pravo osporavanja odluke kojom se utvrđuje da nije potrebno prevesti neke dokumente ili njihove ulomke izravnom primjenom Direktive. Navedeni je nedostatak naknadno, 2017. godine, otklonjen izmjenom Zakona o kaznenom postupku.

U odnosu na druga pitanja vezana uz Direktivu o pravu na tumačenje i prevođenje rezultate provedenog istraživanja, prenesene u konkretne zaključke i preporuke, moguće je rezimirati kako slijedi.

1. Kada se radi o stranim državljanima, činjenica da oni žive i rade u Hrvatskoj te da im je poznat hrvatski jezik nije sama po sebi dostatna za utvrđenje da oni govore ili razumiju hrvatski jezik u mjeri koja ne bi bila na štetu njihova prava obrane. Standardi o tome po kojim će se kriterijima to ocjenjivati tek su se počeli razvijati u sudskoj praksi.

2. Korištenje *ad hoc* tumača umjesto stalnih sudskih tumača mora biti opravdano okolnostima slučaja te razlozi odgovaraju onima za korištenje *ad hoc* vještaka. Nadalje, u slučaju kada *ad hoc* tumač ne položi prisegu iz čl. 280. st. 3. ZKP-a neće se raditi o nezakonitom iskazu svjedoka. U nedostatku osporavanja kakvoće tumačenja takva povreda sama po sebi ne bi trebala predstavljati ni relativno bitnu povredu kaznenog postupka.

3. Okrivljenik ima pravo na tumačenje i prevođenje u predmetima koji se vode *in absentia*, odnosno činjenica da se postupak vodi u odsutnosti ne može predstavljati razlog za ograničenje prava na tumačenje i prevođenje.

LITERATURA

1. Bajčić, M., *Pravo okrivljenika na tumačenje i prevođenje u kaznenom postupku kroz prizmu recentne prakse Europskog suda za ljudska prava i Suda EU-a*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, 2(2019), str. 223–248.
2. Burić, Z., *Re-Assessing the Jurisprudence of the European Court of Human Rights on Police Interrogation – Case of Ibrahim and Others v. the United Kingdom*, u: EU Law in Context – Adjustment to Membership and Challenges of the Enlargement (Duić, D.; Petrašević, T., eds.), EU and comparative law issues and challenges series, vol. 2(2018), str. 338–354.
3. Burić, Z.; Karas, Ž., *Prilog raspravi o dvojabama vezanim uz novu definiciju osumnjičenika i radnju njegova ispitivanja*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 2(2017), str. 443–482.
4. Novosel, D.; Rašo, M.; Burić, Z., *Razgraničenje kaznenih djela i prekršaja u svjetlu presude Europskog suda za ljudska prava u predmetu Maresti protiv Hrvatske*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 2(2010), str. 785–812.
5. Đurđević, Z., *Procesna jamstva obrane prema suokrivljeniku kao svjedoku optužbe*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 2(2009), str. 783–808.
6. Klier, D.; Kondor-Langer, M.; Gluščić, S., *Policijska i državnoodvjetnička praksa u ispitivanju osumnjičenika*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 2(2018), str. 447–475.
7. Ivičević Karas, E., *Dokazne radnje*, u: Kazneno procesno pravo Primjerovnik (ur. Đurđević, Z.; Gluščić, S.), Narodne novine, Zagreb, 2017, str. 103–126.
8. Ivičević Karas, E., *Prilog raspravi o problemu miješanja procesnih uloga u kaznenom postupku*, u: Turković, K.; Munivrana Vajda, M.; Dragičević Prtenjača, M. (ur.), *Liber amicorum Petar Novoselec, Kazneno pravo: sinergija teorije i prakse, Zbornik radova u čast profesora Petra Novoselca*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2019, str. 229–243.
9. Ivičević Karas, E., *Pomicanje granica prava na branitelja pod utjecajem europskog kaznenog prava*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 2(2015), str. 355–382.
10. Ivičević Karas, E.; Burić, Z.; Bonačić, M., *Prava obrane u različitim stadijima hrvatskog kaznenog postupka: rezultati istraživanja prakse*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 2(2016), str. 509–545.
11. Ivičević Karas, E.; Burić, Z.; Bonačić, M., *Unapređenje procesnih prava osumnjičenika i okrivljenika u kaznenom postupku: Pogled kroz prizmu europskih pravnih standarda*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 1(2016), str. 11–58.
12. Ivičević Karas, E.; Valković, L., *Pravo na branitelja u policiji – pravna i stvarna ograničenja*, Hrvatski ljetopis za kaznene znanosti i praksu 2(2017), str. 413–442.
13. Krapac, D., *Kazneno procesno pravo. Prva knjiga: Institucije*, Narodne novine, Zagreb, 2015.
14. Novokmet, A.; Vinković, Z., *Police Interrogation of the Suspect in Croatia After the Implementation of the Directive 2013/48/EU – State of Play and Open Questions*, u: EU Law in Context – Adjustment to Membership and Challenges of the Enlargement (Duić, D.; Petrašević, T., eds.), EU and comparative law issues and challenges series, vol. 2(2018), str. 418–448.

Summary

SOME ISSUES OF COMPLIANCE OF CROATIAN CRIMINAL PROCEDURAL LAW WITH THE DIRECTIVES ON DEFENCE RIGHTS: ANALYSIS OF JURISPRUDENCE

The paper analyses the results of the implementation in Croatian criminal procedure law of three directives on defence rights: the Directive on the right to information, the Directive on the right of access to a lawyer, and the Directive on the right to interpretation and translation. Unlike some earlier research, which focused primarily on the normative framework, this research is oriented towards case law and was conducted by searching the online database of case law of the Supreme Court of the Republic of Croatia. The selection of decisions to be analysed was determined by attempting to find answers to certain questions that proved controversial during the implementation process and were discussed by the domestic professional public. The issues considered in the paper are divided into two parts: a) issues related to the right to information and the right to a defence counsel in court practice, which are further divided into those related primarily to the conduct of the police, and those related primarily to the conduct of the State Attorney, and other issues; and b) issues related to the right to interpretation and translation. Given the analysed issues, based on previous research it is possible to conclude that the Croatian normative framework is harmonised with the considered directives on defence rights, but that in practice there are questions that require adequate and reasoned answers in order for the same conclusion to apply to Croatian criminal procedure law as a whole – both legislation and practice. This paper offers some of these answers.

Keywords: defence rights, right to information, right to defence counsel, right to interpretation, right to translation, suspect